

# Druki ulotne i okolicznościowe – wartości i funkcje

MATERIAŁY  
MIĘDZYNARODOWEJ KONFERENCJI NAUKOWEJ  
Wojnowice, 8–10 października 2004

WROCLAW 2006  
WYDAWNICTWO UNIwersytetu WROCLAWSKIEGO

# Spis treści

|                                                                               |   |
|-------------------------------------------------------------------------------|---|
| Od Redakcji . . . . .                                                         | 7 |
| Krzysztof MIŁOŃ, Bibliologia o drukach ulotnych i okolicznościowych . . . . . | 9 |

## Obraz miasta, regionu, kraju. Związki międzyterytorialne

|                                                                                                                                                                                      |    |
|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|----|
| Edmund KOTARSKI, Druki ulotne i okolicznościowe w krajobrazie medialnym siedemnasto-<br>i osiemnastowiecznego Gdańska . . . . .                                                      | 23 |
| Alicja ŁOJKO, Agata MICHAŁSKA, Szczecińskie druki okolicznościowe z XVI i XVII wie-<br>ku jako źródło wiedzy o historii miasta i jego mieszkańcach . . . . .                         | 44 |
| Gabriela ŽIBRITOVÁ, Druki ulotne w kulturze Słowacji w wiekach XVI i XVII . . . . .                                                                                                  | 55 |
| Małgorzata SZYMAŃSKA-JASIŃSKA, Obraz życia codziennego i społecznego ludności<br>polskojęzycznej w Prusach w świetle rozporządzeń władców pruskich od XVII<br>do XIX wieku . . . . . | 68 |
| Mikołaj OCHMAŃSKI, Druki okolicznościowe królewieckiej oficyny Johanna Reussnera ja-<br>ko źródło informacji o związkach mieszkańców Prus Książęcych z Rzeczpospolitą . . . . .      | 78 |

## Polityka w drukach – druki w polityce

|                                                                                                                                                           |     |
|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----|
| Antoni KRAWCZYK, Jana Stanisława Jabłonowskiego krytyczne spojrzenie na rolę politycz-<br>nych druków ulotnych w Polsce w I połowie XVIII wieku . . . . . | 95  |
| Krystyna HESKA-KWAŚNIEWICZ, Poetyka ulotek z okresu powstań i plebiscytu na Górnym<br>Śląsku . . . . .                                                    | 102 |
| Maria KLAMUT, Obraz okupacji w świetle kolekcji druków ulotnych Polski Podziemnej z lat<br>1939–1945 . . . . .                                            | 113 |
| Emilia SŁOMIANOWSKA-KAMIŃSKA, Druki ulotne w polityce (wybrane druki wyborcze – ich<br>znaczenie i funkcje) . . . . .                                     | 128 |
| Aneta FIRLEJ-BUZON, Banknoty w Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej jako narzędzie pro-<br>pagandy społeczno-politycznej . . . . .                           | 143 |
| Katarzyna TAŁUĆ, Druki ulotne Poczty Podziemnej w polskich ośrodkach internowania<br>– ich rola w kształtowaniu obrazu polskiej kultury . . . . .         | 167 |

## Jednostka i zbiorowość: bohaterowie i twórcy druków

|                                                                                                                                                                                                                               |     |
|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----|
| Weronika KARLAK, Druki ulotne i okolicznościowe źródłem badań biograficznych dla ich<br>właściciela – na przykładzie kolekcji Dawida Rhenischa, wrocławskiego kaznodziei<br>i profesora z przełomu XVI i XVII wieku . . . . . | 185 |
| Jolanta GWIOŹDZIK, Druki okolicznościowe w środowisku żeńskich klasztorów kontempla-<br>cyjnych XVI–XVIII wieku . . . . .                                                                                                     | 204 |

|                                                                                                                                                             |     |
|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----|
| Iwona PIETRZKIEWICZ, Budowanie tradycji – okolicznościowe i ulotne druki polskich kanoników regularnych kongregacji arrowezyjskiej i laterańskiej . . . . . | 221 |
| Ryszard NOWICKI, Mowy pogrzebowe okresu zaborów jako źródło poznania wzorów osobowych . . . . .                                                             | 239 |
| Anna GRUCA, Druki na cele dobroczynne wydane w Krakowie w okresie autonomii galicyjskiej . . . . .                                                          | 254 |
| Elżbieta POKORZYŃSKA, Udział szarego obywatela w tworzeniu uniwersum słowa drukowanego – akcydensy prywatne . . . . .                                       | 265 |

### Kultura – nauka – oświata

|                                                                                                                                             |     |
|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----|
| Emil ORZECZOWSKI, Życie teatralne w świetle towarzyszących mu druków okolicznościowych . . . . .                                            | 279 |
| Wojciech TOMASZEWSKI, O znaczeniu druków ulotnych i okolicznościowych dla badań życia muzycznego na ziemiach polskich w XIX wieku . . . . . | 297 |
| Bożena KOREDCZUK, Druki ulotne i okolicznościowe jako źródła do badań nad popularizacją nauki we Wrocławiu w latach 1945–1950 . . . . .     | 307 |
| Irena SOCHA, Druki ulotne i okolicznościowe jako świadectwa kultury szkoły . . . . .                                                        | 322 |

### Książka i jej instytucje

|                                                                                                                                                      |     |
|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----|
| Beata KUREK, Wartość druków ulotnych i okolicznościowych dla badań nad historią krakowskich organizacji książki w XX wieku . . . . .                 | 345 |
| Barbara SZORNEL-DĄBROWSKA, Druki ulotne i okolicznościowe źródłem wiedzy o działalności Towarzystwa Miłośników Książki w Krakowie . . . . .          | 364 |
| Wojciech KACZOROWSKI, Okazja czyni edytora. Okolicznościowe druki bibliofilskie w zbiorach Muzeum Sztuki Książki we Wrocławiu . . . . .              | 377 |
| Maria KALCZYŃSKA, Kultura książki i prasy Polonii niemieckiej i instytucji jej promocji w świetle dokumentów życia społecznego (1990–2004) . . . . . | 392 |
| Indeks nazwisk . . . . .                                                                                                                             | 408 |
| Spis ilustracji . . . . .                                                                                                                            | 424 |
| Autorzy tomu . . . . .                                                                                                                               | 428 |

## Spis ilustracji

### Mikołaj OCHMAŃSKI, *Druki okolicznościowe królewieckiej oficyny Johanna Reussnera...*

1. J. Roeling, *Trost-Schrift An den ... Herrn Daniel Beckern...*, 1662. Das Verzeichnis der im deutschen Sprachraum erschienenen Drucke des 17. Jahrhunderts: [www.vd17.de](http://www.vd17.de); 1:641353K – s. 82
2. J. Roeling, *Klag- und Trost-Liedchen ... ueber den ... Abschied ... Frauen Maria gebohren Lenz...*, 1665. Das Verzeichnis der im deutschen Sprachraum erschienenen Drucke des 17. Jahrhunderts: [www.vd17.de](http://www.vd17.de); 1:641779Q – s. 83
3. S. Dach, *Schmerzliche Klage und einfältiger Trost Bey dem ... Abschied ... Herrn Daniel Beckers...*, 1653. Das Verzeichnis der im deutschen Sprachraum erschienenen Drucke des 17. Jahrhunderts: [www.vd17.de](http://www.vd17.de); 1:638947T – s. 84
4. *Honor Novissimus ... Margarethae Königin...*, 1649. Das Verzeichnis der im deutschen Sprachraum erschienenen Drucke des 17. Jahrhunderts: [www.vd17.de](http://www.vd17.de); 32:640621M – s. 85
5. *Honor Novissimus ... dn. Rottgero zum Bergen...*, 1660. Das Verzeichnis der im deutschen Sprachraum erschienenen Drucke des 17. Jahrhunderts: [www.vd17.de](http://www.vd17.de); 32:641759B – s. 86
6. S. Dach, *Einfältige und wolgemeinte Trostreimchen bey sehr betrawerlichem ... Hintritt aus dieser Welt des ... Hn. Sigismund Scharffen...*, 1652. Das Verzeichnis der im deutschen Sprachraum erschienenen Drucke des 17. Jahrhunderts: [www.vd17.de](http://www.vd17.de); 1:637993R – s. 87
7. B. von Pudewels, *Betrübte Gedancken Welche bey, Des Wolgebohrnen Herrn Hn. Wolff Schencken Freyherrn zu Tautenburg...*, 1649. Das Verzeichnis der im deutschen Sprachraum erschienenen Drucke des 17. Jahrhunderts: [www.vd17.de](http://www.vd17.de); 39:110492H – s. 88
8. S. Dach, *Wolverdientes Ehren-Gedächtniss dem ... Hn. Coelestin Mislenten...*, 1653. Das Verzeichnis der im deutschen Sprachraum erschienenen Drucke des 17. Jahrhunderts: [www.vd17.de](http://www.vd17.de); 1:639034U – s. 89

### Aneta FIRLEJ-BUZON, *Banknoty w Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej...*

1. Banknot 500-złotowy; emisja z 1946 r. – s. 153
2. Banknot 100-złotowy; emisja z 1948 r. – s. 154
3. Banknot 100-złotowy; emisja z 1979 r. – s. 159

### Katarzyna TAŁUĆ, *Druki ulotne Poczty Podziemnej...*

1. Błoczek 4 znaczków „wydany” w ośrodku internowania w Nowym Łupkowie w 1982 r. – s. 172
2. Koperta z ośrodka internowania w Nowym Łupkowie – s. 173
3. Koperta wydana przez Poczte Obozową w Nowym Łupkowie z października 1982 r., upamiętniająca wydarzenia w kopalni „Wujek” w 1981 r. – s. 174
4. Koperta z ośrodka internowania w Załężu z czerwca 1982 r. – s. 177
5. Satyryczny rysunek odbity na kopercie z ośrodka internowania w Załężu – s. 178
6. Ironiczny rysunek zamieszczony na kopercie sygnowanej przez Poczte Internowanych w Nowym Łupkowie – s. 179

Weronika KARLAK, *Druki ulotne i okolicznościowe*  
*źródłem badań biograficznych...*

1. D. Rhenisch, *Acclamatio gratulatoria de novis honoribus, quos ... Senatus Wratisl. ... Christophoro Hentschero*[!] ... *eo contulit cum ejusd. ampliss. Reip. secretarius designaretur d. ac. a Davide Rhenischio*... (Lignicii, typis Nicolai Sartorii, 1604). 4<sup>o</sup> BUWr 532991 – s. 187
2. Sporządzony przez Rhenischa wykaz zawartości klocka, zawierający spis wszystkich dzieł oraz datę jego przygotowania. Przykład uporządkowania księgozbioru. BUWr 534699-534733 – s. 188
3. Druk informujący, że na Wydziale Medycznym Akademii w Bazylei wśród 5 absolwentów, którzy w 1610 r. otrzymali *Summos in Arte Medica titulos*, znalazł się Johann Curtzmann z Wrocławia. BUWr 559765 – s. 192
4. Dzieło J. Neudeciusa na cześć Georga Hohmута... *Reipubli.[cae] Bolcohaynensis consuli*... z interesującą notatką D. Rhenischa. BUWr 560035 – s. 193
5. Jeden z kalendarzy z kolekcji Rhenischa z charakterystycznymi zapisami początkowymi: sentencjami, wykazem zagadnień, których dotyczyć będą notatki. Kłosek z 5 kalendarzami różnych autorów na rok 1616. BUWr Rkp B 2000 f2 – s. 195
6. Karta z kalendarza na luty 1611 r. z notatkami Rhenischa. BUWr Rkp B 2000 c – s. 196
7. Karta z kalendarza na rok 1608, wykorzystanego do sporządzenia kroniki ślubów z lat 1543–1630. BUWr Rkp B 1972 – s. 198
8. Karta z *Calendarium historicum* Ebra z notatkami S.B. Kłosego, w których zaznacza, że korzystał z rękopiśmiennych zapisków Rhenischa. BUWr Rkp B 1884 – s. 200
9. Karta z odpisem notatek Rhenischa, dokonany przez S.B. Kłosego. BUWr 558317 – s. 201

Iwona PIETRZKIEWICZ, *Budowanie tradycji...*

1. Strona tytułowa *Kazania na pogrzebie ... Mikołaja Wolskiego*... ks. Jana Chryzostoma Korsaka, Wilno 1621, druk: Leon Mamonicz – s. 226
2. Strona tytułowa *Szlachcica polskiego starożytnego*, kazania Jana Augustyna Biesiekierskiego, ogłoszonego na pogrzebie Wojciecha Wybranowskiego, Lublin 1632, druk: Paweł Konrad – s. 228
3. Strona tytułowa kazania *Rzeka żywota wiecznego ... na pogrzebie ... Mariny z Rzeczyce Węglińskiej*... ks. Benedykta Szamotulskiego, Lublin 1651, druk: Jan Wieczorkowicz – s. 229
4. Strona tytułowa kazania ks. Jacka Liberiusza ku czci św. Augustyna: *Wieniec Przeznaczemu w Kościele Bożym biskupowi doktorowi S. Augustynowi*, Kraków 1644, druk: Walerian Piątkowski – s. 230

Elżbieta POKORZYŃSKA, *Udział szarego obywatela...*

1. Wizytówka mężczyzny – s. 266
2. Wizytówka zamężnej kobiety – s. 266
3. Zaproszenie ślubne tradycyjne – s. 266
4. Zawiadomienie o ślubie – s. 267
5. Zaproszenie ślubne nowoczesne – s. 267
6. Zaproszenie domowe – s. 268
7. Druk żałobny – podziękowanie za kondolencje – s. 268
8. Toast – s. 269
9. Życzenia noworoczne, tzw. p-f – s. 270
10. Karta z *Katalogu krojów pisma*, 1979 – s. 272
11. Wizytówka drzeworytnicza autorstwa Kazimierza Wiszniewskiego – s. 273

Akcydensy pochodzą ze zbiorów: Muzeum Drukarstwa Warszawskiego, Muzeum Historycznego m.st. Warszawy, Biblioteki Uniwersytetu Warszawskiego, Mieczysława Bielenia i Antykwariatu TOM w Warszawie.

### Bożena KOREDZUK, *Druki ulotne i okolicznościowe jako źródła...*

1. Afisz anonujący wykłady uniwersyteckie w marcu i kwietniu 1946 r. Archiwum Uniwersytetu Wrocławskiego – s. 309
2. Afisz Wrocławskiego Towarzystwa Miłośników Historii z 1946 r. informujący o wykładzie dr Ewy Małczyńskiej. Archiwum Uniwersytetu Wrocławskiego – s. 312
3. Afisz informujący o wykładzie członków Egzekutywy Kongresu Żydowskiego M. Jarbluma i A. Zylberszajna. Archiwum Uniwersytetu Wrocławskiego – s. 315
4. Afisz informujący o odczycie F. Pajączkowskiego *Ossolineum we Wrocławiu*. Archiwum Uniwersytetu Wrocławskiego – s. 316
5. Afisz TPPR anonujący odczyt *Od Wisły do Odry*. Archiwum Uniwersytetu Wrocławskiego – s. 316
6. Afisz zapraszający na wystawę *Literatura polska w autografach* ze zbiorów Biblioteki Ossolineum. Archiwum Uniwersytetu Wrocławskiego – s. 317
7. Harmonogram wykładów propagandowych na temat ZSRR, zorganizowanych przez Związek Nauczycielstwa Polskiego we Wrocławiu. Archiwum Uniwersytetu Wrocławskiego – s. 319

### Beata KUREK, *Wartość druków ulotnych i okolicznościowych...*

1. Symbol TMK w Krakowie – s. 348
  2. Zaproszenie na otwarcie wystawy „Książka – Ekslibris – Druki okolicznościowe”, Kraków 1946, Muzeum Przemysłu Artystycznego – s. 349
  3. Godło Rycerskiego Zakonu Bibliofilskiego – s. 351
  4. Konstytucja Rycerskiego Zakonu Bibliofilskiego – s. 351
  5. *Narodziny Koła ZBP w Krakowie (31 maja 1919 r.)* – druk wydany w 1987 r. – s. 354
  6. „*Karawaka uchroni Cię przed złymi duchami*” Zofii Walczy (1987) – s. 357
  7. Stanisław Czarniecki, *Publiczne uwiadomienie*, TPK 1977 – s. 358
  8. „*Kurier Wszędziebylski*” poświęcony pamięci Kazimierza Witkiewicza – s. 361
- Druki pochodzą ze zbiorów Biblioteki Jagiellońskiej w Krakowie

### Barbara SZORNEL-DĄBROWSKA, *Druki ulotne i okolicznościowe źródłem wiedzy...*

1. Druk informujący o odczycie K. Piekarskiego w TMK w Krakowie, 7 I 1932 r. – s. 367
  2. Zaproszenie na jeden z odczytów TMK – s. 370
  3. Zawiadomienie o zebraniu bibliofilów w hotelu „Grand” z okazji przyjazdu dra J. Grycza z Kórnik (1929) – s. 371
  4. Stożkowy układ tekstu zaproszenia na odczyt J.S. Bystronia – s. 373
  5. Zaproszenie na zebranie TMK poświęcone twórczości naukowej dra K. Piekarskiego – s. 374
  6. Zaproszenie na odczyt K. Piekarskiego, ozdobione rysunkiem drzeworytniczym z sylwetką prelegenta – s. 375
- Druki pochodzą ze zbiorów Biblioteki Naukowej PAU i PAN w Krakowie

### Wojciech KACZOROWSKI, *Okazja czyni edytora...*

1. „Keepsake” Stanisława Gliwy, druk upamiętniający wizytę w Londynie Romana Tomaszewskiego, przyjaciela artysty. Ze zbiorów Muzeum Sztuki Książki – Oddziale Muzeum Narodowego we Wrocławiu (dalej: MSK-MNWr) – s. 379
2. Ozdobna karta z życzeniami świątecznymi i noworocznymi S. Gliwy. Ze zbiorów MSK-MNWr – s. 380
3. Zaproszenie na sesję Stałej Konferencji Muzeów i Bibliotek Polskich na Zachodzie wydrukowane przez S. Gliwę. Ze zbiorów MSK-MNWr – s. 381

4. Druk okolicznościowy projektu Z. Gardzielewskiego, wydany z okazji 50. rocznicy powstania Towarzystwa Bibliofilów im. J. Lelewela w Toruniu. Ze zbiorów MSK-MNWr – s. 382
5. Druk okolicznościowy projektu Z. Gardzielewskiego, wydany z okazji przyznania prof. K. Górskiemu tytułu honorowego członka Towarzystwa Bibliofilów im. J. Lelewela w Toruniu. Ze zbiorów MSK-MNWr – s. 383
6. Życzenia J. Kuglina dla PWN, ozdobione reprodukcją dawnej winiety. Ze zbiorów MSK-MNWr – s. 385
7. Druk okolicznościowy wydany przez Wrocławskie Towarzystwo Naukowe w 1967 r. Ze zbiorów MSK-MNWr – s. 386
8. Najstarszy druk okolicznościowy z kolekcji MSK-MNWr z ilustracjami wielobarwnymi J. Bukowskiego – s. 387
9. Broszura okolicznościowa dedykowana uczestnikom III Zjazdu Bibliofilskiego we Lwowie. Ze zbiorów MSK-MNWr – s. 388
10. Okolicznościowa publikacja wydana dla uczczenia 110. rocznicy urodzin i 80. rocznicy śmierci W. Wojtkiewicza, opracowana typograficznie przez J.Z. Golskiego (1989). Ze zbiorów MSK-MNWr – s. 389
11. Okolicznościowa broszura opracowana graficznie przez Z. Jóźwika, wydana w 1996 r. z okazji 70-lecia Lubelskiego Towarzystwa Miłośników Książki i 100. rocznicy zainstalowania pierwszej centrali telefonicznej w Lublinie. Ze zbiorów MSK-MNWr – s. 390

Maria KALCZYŃSKA, *Kultura książki i prasy Polonii niemieckiej...*

1. Druk ulotny o proveniencji niemieckiej. Program radia niemieckiego Deutsche Welle, nadającego audycje w języku polskim – s. 394
2. Druk okolicznościowy o proveniencji polskiej. Strona tytułowa informatora Polskiego Instytutu Kultury w Berlinie – s. 399
3. Druk okolicznościowy o proveniencji polonijnej. Strona tytułowa „Głosu Wawelu”, biuletynu polskiej księgarni wysyłkowej „Wawel” z Kolonii – s. 401
4. Druk okolicznościowy o proveniencji polonijnej i emigracyjnej. Program niemiecko-polskich dni literatury, Drezno 16–19.05.1996 – s. 402
5. Druk okolicznościowy o proveniencji niemiecko-polskiej. Program polsko-niemieckiego Statku Poetyckiego, rozpoczynającego symboliczny rejs we Wrocławiu, organizowanego m.in. przez Nowe Towarzystwo Literackie z Berlina i Stowarzyszenie Pisarzy Polskich z Wrocławia – s. 405